

редкол.: Г.Л. Губарев (голова) [та ін.]. – Житомир: вид. О.О. Євенок, 2017. – 388 с.

5. *Нагорний В. В.* Інтерактивна лекція як сучасна форма викладання дисципліни у вищій школі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.zsmu.edu.ua/bitstream/pdf>

Сегін Любомир, Рухленко Єлизавета
Слов'янськ

ВІДАПЕЛЯТИВНІ МІКРОТОПОНІМИ СЕЛИЩ ЩЕРБИНІВКА І ПЕТРІВКА МІСТА ТОРЕЦЬКА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кожен народ дає свої назви водам, лісам, горам, долинам, полям, лугам, містам і селам. У цих назвах відбивається історія його матеріальної і духовної культури, побуту, його природно-географічне становище. Тому географічні найменування, органічно вплетені в лексичну систему мови, становлять цінне, а часом єдине джерело історичного вивчення народу, його мови й культури [5: 63]. Водночас кожен населений пункт має не тільки свою назву, але ще й багато внутрішніх топонімічних номінацій. Такі локальні назви мовознавці називають мікротопонімами. У науковій літературі існують різні підходи до тлумачення терміна *мікротопонім*. Під *мікротопонімом* розуміємо власну назву невеликого географічного об'єкта (поля, вулиці, пасовища, лісу), яка має вузьку сферу вживання і функціонує в межах незначної території, відома вузькому колу людей, що живуть поблизу певного мікрооб'єкта [2: 5]. Мікротопоніми останнім часом усе активніше стають об'єктом вивчення українських ономастів. Предметом нашої уваги є відапелятивні мікротопоніми селищ Щербинівка і Петрівка міста Торецька Донецької області.

На сьогодні на рівні монографій, дисертацій, словників опрацьовано мікротопоніми Чернігівсько-Сумського Полісся (Є. О. Черепанова), Чернігово-Сіверщини (С. О. Павленко), Рівненщини (Я. О. Пура), Західного Поділля (Н. І. Лісняк), Підгір'я (О. І. Михальчук), Сколівщини (Н. В. Сокіл), північно-західної України та суміжних земель (Г. Л. Аркушин), Львівщини (О. І. Проць, Н. Р. Яніцька), Івано-Франківщини (Н. Вебер), Покуття (Л. П. Білінська), басейну річки Ужа Закарпаття (В. Ф. Баньої), Південно-Західного Опілля (О. О. Лужецька), Кіровограда (Р. О. Ляшенко) тощо. Потребує комплексного дослідження мікротопонімія Донеччини.

Зібрані нами мікротопоніми селищ розглядаємо за тією семантикою, яку виражали їхні твірні основи до того, як відповідні утворення стали справжніми мікротопонімами. Під терміном *твірна основа* в цій праці підтримуємо думку тих науковців, які розуміють її як базову назву, на якій постав відповідний мікротопонім (для зручності тут кожну з основ наводимо у вигляді лексеми, у формі називного відмінка). Під терміном *семантика* розуміємо те лексичне значення (пряме чи метафоричне), з яким уживалася та чи інша базова назва доти, поки вона не стала асемантичним словом [1].

Апелятивні основи мікротопонімів акумулювали в собі (а фактично й дотепер зберігають) колишні актуальні значення основ.

1. Основи мікротопонімів, що вказують на об'єкти натурогенного походження.

Основні мікротопонімів обстежуваної території, які вказують на об'єкти натурогенного походження становлять чотири тематичні розряди. Одні з них характеризують рельєф узагалі, другі – структуру чи якусь іншу специфічну властивість ґрунту, треті пов'язані з особливостями флори цієї місцевості, а четверті – з колишньою фауною відповідного денотата. Нижче розглянемо кожну з цих груп окремо.

1.1. Основи, пов'язані з формою рельєфу.

На досліджуваній території зафіксовано 8 назв цієї групи, що становить 11,6% від загальної кількості всіх назв.

Крига – від апелювативного *крига* – те саме, що лід [3, т. IV: 342]. Куток селища Щербинівка біля річки. Назва ця походить від назви того місця на річці Кривий Торець, яке найдужче замерзло взимку.

Скелювата – від апелювативного *скеля*. Нині це вулиця Дружби, кінець вулиці Пилипенка. Назву цей куточок здобув завдяки рельєфу цієї місцевості: скелі, пагорби, балка, через який протікав струмок, що впадав у Кривий Торець. Етимологічно слово *скеля* – це кам'яна брила або гора зі стрімкими схилами та гострими виступами [3, т. IX: 259].

Низ – від апелювативного *низ*. Так називають один із кутків у Щербинівці, початок вулиці Зарічної. Термін «низ» означає «нижня течія ріки, а також прилегла до неї територія» [3, т.V: 410]. Раніше в цьому місці жили селяни, тут був гарний клуб, пошта, магазини, але в повінь затоплювало будівлі, а тому люди вимушені були переселитися далі від річки. Так утворилася вулиця Миру.

Петровські бугри. Таку назву має рельєфна місцевість на окраїні селища Петрівка (кінець вулиці Зеленої). «Етимологічний словник української мови» пов'язує онім зі словом «бугор», – невеликий горб; невелике підвищення на поверхні чого-небудь [3, т. I: 246].

Бредок – від апелювативного *брести* (переходити вброд, перебродити

річку, струмок тощо) [3, т. I: 232]. Так називають кінець вулиці Берегової селища Петрівка. Він представляє собою різкий спуск, через який люди, які йшли по воду до криниці, переходили річку Кривий Торець. Як кажуть у народі, «брели».

1-й ярок, 2-й ярок – від апелятивного яр. Це територія після кінця вулиці Сонячна селища Петрівка. Тлумачний словник української мови пояснює поняття яр, як глибоку довгу западину (з крутими або прямовисними схилами), що утворилася внаслідок розмиву пухких осадових порід тимчасовими потоками [3, т. XI: 647]. «Перший» і «другий» – номери за порядком.

1.2. Основи, пов'язані зі структурою і характером ґрунту.

На досліджуваній території зафіксовано 1 назву цієї групи (1,4% від загальної кількості всіх назв).

Грузька – від дієслова грузнути (занурюватися, заглиблюватися в що-небудь в'язке, сипуче) [3, т. II: 181]. Таку назву має окраїна Петрівки, де земля – чорнозем. Після дощів тут не можна було пройти: утрузали ноги.

1.3. Основи, пов'язані з флорою.

На досліджуваній території зафіксовано 1 мікротопонім цієї групи (1,4%).

Суха Балка – балка, розташована на околиці селища Петрівка. Назва зумовлена наявністю великої кількості сушняку (сушняк – це сухі дерева, кущі; сухі гілки). На території Сухой Балки росте більше 20-ти видів лікарських рослин. Деякі з них занесені до Червоної книги України: ковила волосиста, ковила Лессінга, ковила українська.

1.4. Основи, що вказують на фауну.

У ході дослідження зафіксовано 4 мікротопоніми цієї групи, що становить 5,8% від загальної кількості всіх назв.

Собачівка – від апелятива собака (домашня тварина родини собачих) [3, т. IX: 430]. Куток селища Щербинівка, кінець вулиці Привокзальної (від залізничної зупинки Клебан Бик до окраїни села). Таку назву здобув цей куточок тому, що тут бігало багато собак. Господарі їх не прив'язували, щоб вони сторожували домівки, бо вважали, що їхній куточок, кінець села, ідеальне місце для крадіжок.

Утячий (ставок) – від апелятивного російськомовного *утка* (водоплавний свійський і дикий птах) [3, т. IV: 124]. Таку назву мілководний ставок біля селища Щербинівка отримав тому, що поруч знаходився колгоспний пташник, де вирощували велику кількість качок та гусей, яких випасали біля ставка. Птиці було так багато, що це невелике водоймище майже весь час було зайняте нею. Колгоспу вже давно немає, а місцеві мешканці до сьогодні називають ставок Утячим.

Сопляк (ставок). У цьому невеликому ставку поруч з селищем Щербинівка розводять рибу йорж (дрібна прісноводна риба родини окуневих із колючими плавцями, типовий вид роду Йорж) [3, т. IV: 62], яку місцеві мешканці називають сопляк. Звідси і назва ставка.

Біля журавля – окраїна селища Петрівки, де знаходиться одне з цілющих джерел місцевості. Криниця, побудована на цьому джерелі, має форму «журавля». Журавель – це колодязь з особливим різновидом підйомного механізму, так званим журавлем. Журавель містить важіль з противагою на одному плечі і відром для забору води на іншому [3, т. II: 547].

Отже, у ході дослідження в межах відапелятивних онімів виділено мікротопоніми, пов'язані з формою рельєфу, зі структурою і характером ґрунту, пов'язані з флорою, що вказують на фауну та встановлено, що основи мікротопонімів відапелятивного походження обстежуваної території, які вказують на об'єкти натурогенного походження становлять лише 20% від загальної кількості (14 мікротопонімів).

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Лісняк Н. І.* Мікротопонімія Західного Поділля: автореф. дис. канд. філол. наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова / Н. І. Лісняк. – К., 2004. – 20 с.
2. *Павленко С. О.* Мікротопоніми Чернігово-Сіверщини. – Чернігів: ПАТ «ПВК «Десна», 2013. – 600 с.
3. *Словник української мови: в 11 тт.* [Електронний ресурс] / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>.
4. *Сокіл Н. В.* Мікротопонімія Сколівщини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Сокіл. – Львів, 2007. – 16 с.
5. *Цілуйко К. К.* Топонімія Покровського району Дніпропетровської області / К. К. Цілуйко // Мовознавство. Наукові записки. – Т. XIV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – С. 62–90.